

TOLERANȚA CADRELOR DIDACTICE CA FACTOR DE MOTIVARE ÎN INTEGRAREA COPIILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

CZU: 376.2:373

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p168-175

Maria GEORGESCU,

Centrul Județean de Asistență Psihopedagogică,

Vâlcea, România,

doctorandă,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

ORCHID ID: 0000-0001-5751-166X

Rezumat. *Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă este un obiectiv major al educației prin care se asigură egalizarea de șanse pentru toți copiii și presupune adaptarea școlii și a învățării la nivelul de înțelegere, abilitățile și capacitățile copilului. Acest lucru este posibil doar cu ajutorul cadrelor didactice care trebuie să cunoască foarte bine copilul și să depună eforturi suplimentare în adaptarea curriculară a conținuturilor de predat.*

Pentru o integrare de succes, în sistemul educațional este nevoie de specialiști: psihologi școlari, psihopedagogi, cadre didactice de sprijin, profesori logopezi, mediatori școlari, dar și de cadre didactice instruite în domeniul atât de vast al dizabilităților, care să manifeste atitudine tolerantă față de fiecare copil aflat în dificultate.

Cuvinte-cheie: *cadre didactice, cerințe educaționale speciale, integrare, toleranță.*

Abstract. *The integration of children with special educational needs into mainstream education is a major goal of education that ensures equal opportunities for all children and involves adapting school and learning to the child's level of understanding, skills and capabilities. This is only possible with the help of teachers who must know the child very well and make additional efforts in the curricular adaptation of the contents to be taught.*

For a successful integration, the educational system needs specialists: school psychologists, psychopedagogues, support teachers, speech therapists, school mediators, but also teachers trained in such a vast field of disabilities, who show a tolerant attitude towards of every child in need.

Keywords: *teachers, special educational requirements, integration, tolerance.*

În studiul pe care îl prezentăm, ne-am propus să cercetăm toleranța cadrelor didactice ca factor de motivare în integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) în învățământul de masă. Eșantionul de constatare a fost format din 197 de cadre didactice, bărbați și femei, care predau în mediul urban și rural, la nivelurile de învățământ preșcolar, primar, gimnazial și liceal și care au sau nu au la clasă copii cu CES. Studiile pe care le-au finalizat respondenții sunt studii universitare de licență și de master sau doctorat.

Pregătirea pentru demersul de constatare, colectarea și prelucrarea datelor obținute au fost realizate în perioada 2021-2022. Experimentul de constatare s-a desfășurat în două etape: prima (de colectare a datelor) și a doua (de prelucrare cantitativă și calitativă a datelor).

Etapa de colectare a datelor a presupus inițial introducerea testelor alese în format Google Forms prin crearea unui chestionar cu autocompletare, disponibil online. Prima parte a cuprins acordul de participare și de confidențialitate. Colectarea datelor demografice a constituit următoarea etapă și apoi, completarea chestionarului aplicat.

Un criteriu principal de includere l-a constiuit profesia respondenților, aceștia fiind doar cadre didactice din învățământul general de stat din România. Eșantionul a fost constituit din cadre didactice din județul Vâlcea, încadrate în școli de masă cu număr mare de elevi cu CES integrați, acesta fiind un alt criteriu de selectare a participanților la studiu.

Astfel, au fost selectate din mediul urban următoarele școli: Școala Gimnazială Nr. 5 Rm. Vâlcea, Școala Gimnazială Nr. 4 Rm. Vâlcea, Liceul Sanitar, "Antim Ivireanu" Rm. Vâlcea. Din mediul rural au fost selectate următoarele școli: Școala Gimnazială Ionești, Școala Gimnazială "Achim Popescu" Păușești-Măglași și Liceul Teoretic "Virgil Ierunca" Lădești. Școlile gimnaziale din mediul urban și din mediul rural au învățământ de nivel preșcolar, primar și gimnazial. Diferența este la nivel de licee, liceul din mediul urban având doar învățământ de nivel primar, gimnazial și liceal, pe când cel din mediul rural are și învățământ de nivel preșcolar.

Obiectivele cercetării:

- Fundamentarea metodologică a metodelor de evaluare și stabilirea instrumentelor necesare pentru analiza variabilelor propuse;
- Analiza particularităților variabilelor efectuată prin analiza bazei de date create;
- Analiza și interpretarea datelor și stabilirea concluziilor.

Scopul experimentului de constatare a fost identificarea nivelului toleranței cadrelor didactice și a atitudinii acestora față de copiii cu CES.

Pentru realizarea experimentului de constatare am stabilit următoarele ***ipoteze***:

Ipoteza generală: Nivelul toleranței cadrului didactic este un factor de motivare a acestuia pentru incluziunea elevului cu CES în învățământul de masă.

Ipoteze de lucru

- Existența copiilor cu CES la clasă ar putea influența atitudinea cadrelor didactice față de aceștia;
- Mediul de proveniență ar putea influența nivelul toleranței cadrelor didactice;

Scopul și ipoteza de cercetare au determinat formularea următoarelor ***obiective***:

- investigarea existenței atitudinii tolerante a cadrelor didactice față de copiii cu CES;
- determinarea diferențelor dintre atitudinea cadrelor didactice care au și cele care nu au copii cu CES la clasă, în general și în funcție de mediu de proveniență;

Variabilele cercetate:

- **Variabile demografice:** mediul de proveniență: urban – rural, existența copiilor cu CES la clasă;
- **Variabile dependente:** atitudinea cadrului didactic față de elevii cu CES.

Instrumentul utilizat în cercetare a fost *Chestionarul privind integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în școală* [1] prin care ne-am propus să identificăm percepția cadrelor didactice referitoare la integrarea copiilor cu CES în școala de masă. Scopul este realizarea unei analize corecte a credințelor și atitudinilor cadrelor didactice față de educația incluzivă și de identificare a soluțiilor optime pentru realizarea acesteia.

Rezultatele studiului constatativ cu referire la problematica diferențelor și a mediul de proveniență reliefează nivelul toleranței cadrelor didactice cu impact în incluziunea și integrarea copiilor cu CES în învățământul de masă.

Dintre cadrele didactice participante la studiu, 93% (183) sunt titulare, 7 % (14) ocupă postul de suplinitor, cei mai mulți având la bază o formare de profesor pentru învățământul primar 42,64% (84).

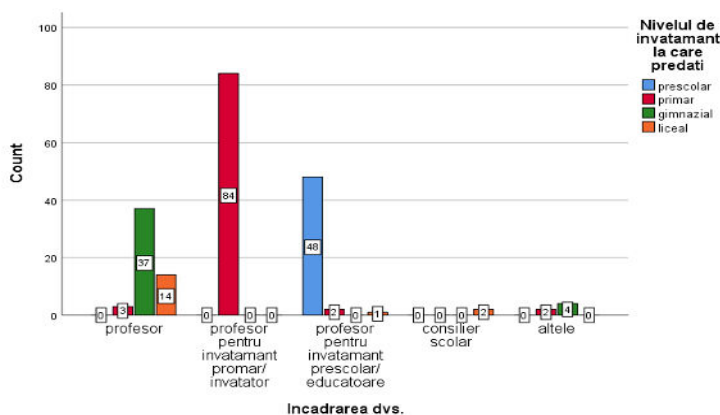

Figura1. Încadrarea profesorilor în învățământ și nivelul de învățământ la care predau.

În funcție de mediul unde predau, 58,9% (116) profesază în mediu urban și 40,9% (81) în mediul rural. Genul feminin este reprezentativ în cadrul eșantionului 95,5% (189) în timp ce regăsim doar 4% (8) persoane de genul masculin. Vârsta respondeților este între 20 și 67 ani, respectiv 54,5% (108) au între 41-50 ani, 20,2% (40) între 31 și 40 ani, 16,7% (33) între 51-60 ani, 4,5% (9) între 20-25 ani, 3% (6) între 26-30 %.

Vechimea în învățământ a cadrelor didactice este reprezentată mai jos, observându-se că peste jumătate dintre cadrele didactice au o vechime de peste 25 ani.

Tabelul nr. 1. Vechimea cadrelor didactice în învățământ (în ani)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-5 ani	18	9.1	9.1	9.1
	6-10 ani	17	8.6	8.6	17.8
	11-15 ani	21	10.6	10.7	28.4
	16-20 ani	33	16.7	16.8	45.2
	21-25 ani	50	25.3	25.4	70.6
	peste 25 de ani	58	29.3	29.4	100.0
	Total	197	99.5	100.0	
Total		197	100.0		

Ultima formă de învățământ absolvită a respondenților este la nivel de licență (51%), masterat (47,5%), doctorat (1,5%).

73.2% dintre cadrele didactice au declarat că lucrează (au în clasa unde predau) cu copiii cu CES ce prezintă următoarele probleme: 24,7% tulburări socio-afective (tulburări de comportament) cu sau fără alte dizabilități asociate, 17,7% deficiențe mintale și intelectuale, 13,1% deficiențe mintale, intelectuale, tulburări socio-afective (tulburări de comportament) și tulburări de învățare, 11,6% tulburări de învățare, 10,1% deficiențe fizice și motorii, 7,1% deficiențe senzoriale (auz, vâz), cu sau fără alte dizabilități asociate, 5,1% tulburări accentuate de limbaj, 1,5% tulburări de învățare și tulburări accentuate de limbaj.

Atitudinea societății în general față de copiii cu CES este apreciată ca fiind una de acceptare (23,4%), toleranță (22,3%), ignoranță (17,9%), tendință de izolare (15,2%), respingere socială (13,7%), sprijin (7,6%).

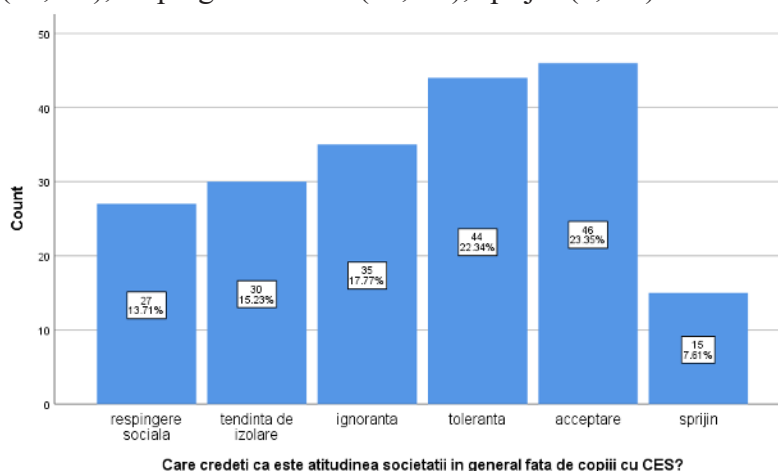

Figura 2. Atitudinea societății în general față de copiii cu CES

Atitudinea personală față de copiii cu CES este de sprijin (72,7%), acceptare (22,2%), toleranță (4,5%). Se observă o modificare a percepției valorilor sociale (acceptarea ocupând primul loc) față de cele personale (în care principală este sprijinul), o explicație fiind dată de relația profesională dintre cadrul didactic și elev.

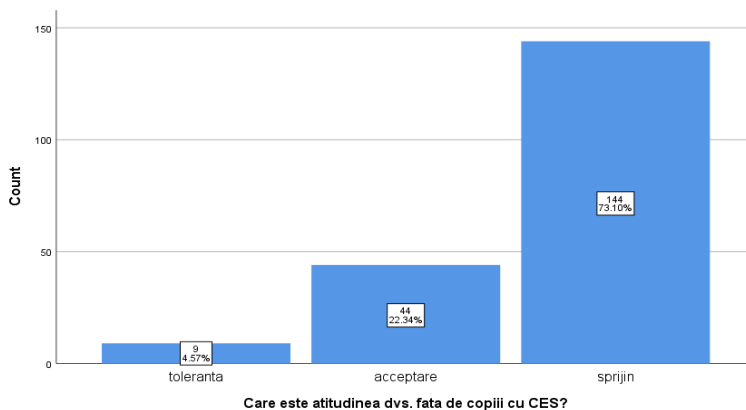

Figura 3. Atitudinea personală față de copiii cu CES

Privind relația dintre punctele de vedere personale ale profesorilor asupra atitudinii societății și atitudinii personale este nevoie să analizăm și gradul în care aceste percepții sunt modificate de experiența în lucrul cu copiii cu CES sau de lipsa acestei experiențe (experiență recentă, pentru că nu știm dacă în trecut au lucrat cu acești copii). Așadar, vom analiza cele două grupuri observând diferențele și se constată că ignoranța și acceptarea sunt percepute mai mult ca atitudini ale societății în cadrul grupului de profesori care nu lucrează cu copii cu CES, în timp ce în cadrul grupului profesorilor ce au la clasă copii cu CES, pe primele locuri apar toleranța și acceptarea.

Tabelul nr. 2. Atitudinea societății față de copiii cu CES comparativ la profesorii care au elevi cu CES la clasă și cei care nu au elevi cu CES la clasă

Care credeți că este atitudinea societății în general față de copiii cu CES?

	În clasa/clasele cu care lucrați există copii cu CES? = da		În clasa/clasele cu care lucrați există copii cu CES? = nu	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
respingere socială	22	15.2	5	9.6
tendența de izolare	25	17.2	5	9.6
ignoranța	22	15.2	13	25.0
toleranța	34	23,4	10	19.2
acceptare	34	23.4	12	23.1
sprijin	8	5.5	7	13.5
Total	145		52	

Ca atitudine personală, “sprijinul” apare în cadrul ambelor grupuri, dar “toleranța” nu se regăsește ca valoare în grupul cadrelor didactice ce nu lucrează cu copiii cu CES.

Tabelul nr. 3. *Atitudinea personală față de copiii cu CES comparativ la profesorii care au elevi cu CES la clasă și cei care nu au elevi cu CES la clasă*

Care este atitudinea dvs. față de copiii cu CES?

	În clasa/clasele cu care lucrați există copii cu CES? = da		În clasa/clasele cu care lucrați există copii cu CES? = nu	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
toleranța	9	6.2	0	0
acceptare	28	19.3	16	30.8
sprijin	108	74.5	36	69.2
Total	145		52	

Rezultatele testelor ce analizează diferențele frecvențelor dintre cele două grupuri arată valoarea coeficientului Pearson (chi-square) care este 7,88, cu 5 grade de libertate și o valoare a semnificației two-tailed de 0,163, respectiv o valoare a coeficientului ne semnificativă statistic.

Tabelul nr. 4. *Valoarea coeficientului Pearson în diferențele frecvențelor dintre grupurile care au și care nu au copii cu CES la clasă*

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,884 ^a	5	,163
Likelihood Ratio	7,615	5	,179
Linear-by-Linear Association	2,342	1	,126
N of Valid Cases	197		

Reflectând la credințele profesorilor legate de alegerile pe care părintele le face în demersul educațional al copilului cu CES, 49% cred că motivul pentru care familia alege o școală de masă pentru copilul ei e integrarea în societate, în timp ce 26,3% consideră că motivul din spatele alegerii este dreptul la șanse egale (echitate socială), urmat de ideea neacceptării situației de CES de către părinți (8,1%). Colaborarea școlii cu familia copilului cu CES este foarte importantă pentru 96% dintre cadrele didactice. Factorul cel mai important care stă la baza dificultăților de învățare ale copiilor cu CES este, în opinia profesorilor, lipsa unei învățări individualizate (31,3%), urmat de potențialul

intelectual limitat (29,8%) și de neutilizarea strategiilor de învățare individualizată (24,7%), dar trebuie să menționăm și perspectiva profesorilor precum că dezinteresul părinților față de copii se numără printre acești posibili factori, chiar dacă procentul este mai mic (10,7%).

În ceea ce privește integrarea copiilor în învățământul de masă, 24,2 % consideră că activitățile de învățare și de evaluare diferențiate pot influența pozitiv integrarea unui copil cu CES în învățământul de masă, 16,2% cred că grupul de specialiști din școală este un factor determinant în integrare, 12,1% consideră că relațiile socio-afective stabilite între elevi și cadrele didactice (sau relațiile la nivel personal) constituie un factor important, adaptarea curriculară având un rol major în integrare pentru 10,6%, în timp ce, dintre factorii enumerați mai sus, respectiv, mai mulți factori luați împreună, pot constitui baza integrării copilului, această idee fiind apreciată de 36,4% dintre respondenți.

Dreptul copiilor cu CES de a învăța într-o școală obișnuită este recunoscut de 91,9%, ceilalți profesori alegând răspunsul “nu știu”.

Se observă că percepția asupra gradului de reușită școlară a unui copil cu CES integrat într-o școală de masă este “reușita medie” (47,7%), “mare” (33%), “slab” (11,1%).

În opinia profesorilor din cadrul studiului nostru, cauzele principale pentru care unii copii sunt marginalizați sunt: “înțelegerea redusă a nevoilor acestor copii” (35,4%), “lipsa profesioniștilor din unitățile de învățământ” (22,7%), “incapacitatea de a face față cerințelor școlare” (21,7%), alte cauze fiind “diverse forme de eșec școlar” (11,1%) și pe ultimul loc „lipsa de experiență a cadrelor didactice” (9,1%).

Cea mai agreată soluție de școlarizare a copiilor este “învățământ de masă” (14,1%), învățământ special (9,6%), ceilalți profesori exprimând ca soluție: “învățământ special sau de masă, după caz”.

70,7% dintre profesori optează pentru lucrul cu clase eterogene (cu copii cu CES integrați), 23,7% ar dori să lucreze doar cu clasele în care nu sunt elevi cu CES, 5,1% optând pentru lucrul cu clasele speciale.

Răspunsurile la întrebarea “dacă ați avea un copil cu CES ați dori să învețe...” au fost: “în învățământul de masă” (52,5%), “într-o clasă specială din învățământul de masă” (32,8%), “în învățământul special” (13,1%).

Concluzii. Prin intermediul chestionarului privind integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în școală (alcătuit din 14 itemi), s-a analizat opinia profesorilor asupra diferitelor aspecte ce țin de integrarea copiilor, din care am extras rezultatele semnificative.

Despre atitudinea societății în general față de copii cu CES, aceasta este apreciată ca fiind una de acceptare (23,4%), toleranță (22,3%), ignoranță (17,9%), tendință de izolare (15,2%), respingere socială (13,7%), sprijin (7,6%).

Analiza asocierii variabilelor a arătat că atitudinea societății este asociată semnificativ cu vechimea în muncă a profesorilor ($\chi^2 = 48,00$, $p = 0,004$) și cu ultima formă de învățământ absolvită de profesori ($\chi^2 = 13,04$, $p = 0,02$).

În funcție de vechime, fiecare grup în parte a asociat mai mult atitudinea societății față de copiii cu CES cu: *tendința de izolare (0-5 ani), ignoranță (6-15 ani); acceptare (16-25 ani) și toleranță (peste 25 de ani)*.

În funcție de ultima formă de învățământ absolvită, grupurile au asociat mai mult atitudinea societății față de copiii cu CES cu: *toleranța (nivel liceu și nivel master), acceptarea (nivel licență), tendința de izolare (doctorat)*.

Dacă analizăm răspunsurile în funcție de existența copiilor cu CES în clasa la care predau, există diferențe în ceea ce privește atitudinea față de copiii cu CES. Cei care nu au integrați copii cu CES nu amintesc absolut deloc de toleranță (16%), pe când cei care lucrează cu copii cu CES la clasă vorbesc despre toleranță la nivel maxim, ulterior acceptare (63,6%). Persoanele care au lucrat cu copiii cu CES amintesc în primul rând despre sprijin și sunt 108 cadre didactice care au răspuns afirmativ (75%) și 36 de persoane (25%) care sunt de acord cu acceptarea acestora.

O altă asociere găsită a fost între *factorii care influențează integrarea unui copil cu CES și gupurile profesorilor care au sau nu au în clasele cu care lucrează copii cu CES* ($\chi^2=17,23$, $p=0,02$).

Dacă la nivelul întregului eșantion avem: profesori ce consideră că activitățile de învățare și de evaluare diferențiate pot influența pozitiv integrarea unui copil cu CES în învățământul de masă (24,2 %), profesori ce cred că grupul de specialiști din școală este un factor determinant în integrare (16,2%), care consideră importante relațiile socio-afective stabilite între elevi și cadrele didactice (12,1%), adaptarea curriculară ca având un rol major în integrare (10,6%), și profesori ce consideră că mai mulți factori luați împreună (dintre cei enumerați mai sus) pot constitui baza integrării copilului (36,4%), observăm o altă ordine a importanței în rândul *profesorilor care au copii cu CES în clasele lor*: mulți factori luați împreună (32%), activitățile de învățare și de evaluare diferențiate (15,7%), grupul de specialiști din școală (10,2%) și relațiile socio-afective stabilite între elev-elev și elev-cadru didactic (10,2%), față de *profesorii care nu au copii cu CES în clase*: activitățile de învățare și evaluare diferențiate (8,6%), grupul de specialiști din școală (6,1%) și adaptarea curriculară (5,1%).

Considerăm că se impune continuarea cercetării prin aplicarea unor teste psihologice și chestionare prin care să verificăm dacă anumite trăsături de personalitate, nivelul și tipul de motivație sau nivelul de toleranță personală al cadrelor didactice influențează integrarea cu succes a copiilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă.

Bibliografie:

1. GÂTLAN A., ONU D., VASILESCU-APOSTOL S. Atitudinea cadrelor didactice privind integrarea elevilor cu cerințe educative speciale-chestionar publicat în lucrare menționată în broșura primei ediții a Simpozionului național "Copilul, un univers în mișcare", 2016.